

Аргикә Сельгкә көвүд

(О Ч Е Р К)

Көчирә нутгин Хапчна аамгт Көглт гидг селән бәәнә. Туунд 1920 джил угатя Аргикә Сельгкә булд Михаил гидг көвүн гарси болдг. Эн уугын үрнъ биш, гурвдгчнъ, отхн көвүнәннъ өмкннъ...

Бичкн Михаилд эрклх, эк эчкиннъ өлмәд өсдз-босдз кун болх хув уга бәәдж. Экинь тавтаднъ өнъгрв, эчкинь 1930 джил халун гемәр муурв.

Арви зургъа әрә күрсн Оджа колхозд эклдж көлв. Уунә дү—Муугл совхоз „Сарпа“ орад, йовси терг дахад гарв. Михаил бичкн дуутәгъән, нег хол төрл эмгнә булд багтад үлдцхәв.

Әднә ганцн хәләсн көгшн эмгн—1932 джил өнъгрв. Михаил дуутәгъән хоюрн Көглт селәнә уульнцд хоцрв. Болв, өдн өлсдз түрсн уга. Хапчна сельсовет бичкн дуугъинь салгъдж авад, талдан газур детдомд илгәв. Михаилг селән деер бәәсн школд, шанъгъа хот-хувц өгәл, сургъульд орулв. Тунднъ невчк бәәлгъчкәд энүг Авгърн аамгә дундин школур илгәв.

Эн школ Михаилд гернь болад, уурмуднъ ахир-дуурнъ болад, багшрнъ—эк-эчкинь болад бәәв. Энүг өкәрлгд-өргдгнъ чигн дала болв, сургъад-сундждлгнъ чигн олт билә. Бийән газалх гидж санси Михаилин уханъ хаджгър бәәдж. Авгърт йосн гидг энъкр улсан эн өлдж авв.

Михаилд омг ирв, зөрг орв. Омг-зөрг гисн юн үгв, нег улү бичн күүнд?

Омг-зөрг гисн күүнд далваг-дживр. Омг-зөрг гисн бичн күүнд өнъгрси эәдж-аавнъ босдз ирсн дунъгә уулвр.

Долан классиг Михаил йир сәәнәр чиләчкәд, Элстин поллитпросвешколд, 1937 джилин нампар ирдж орв. Уундән эн бас шундж сурад йовв. Тун деерән олт үр-өнъгтәгъән нәр-нааднл, хург болн нань чигн багъчудин нуурт гүдж-рдж орлцад йовдгтан, Михаил эврә нагин йосн-йовдлг, керг-төбриг, шишлнъ сәәхн джиргълиг ик сәәнәр медв. Уунд гарснъ, газрнъ, өнр Төрскнъ эәджнъ болад, энүгән улү гидгәр энъкрлдж, өнъг-уурму-

дәсн үзсн тусан тоолдж, дассн сургъуль-эрдмән кундлдж тоомсрта кун болв.

1939 джил мана Төрскнә хортдуд ичр угагъар дә белдв. Дәәнә унр деед бийәс, арлас, дорд бийәс чигн гарад бәәв. Энүг кен әс медсн? Цугъар меддг бәәсн болх. Тегәд чигн Михаил эврә орн-нутган харсхл белдхар бийнъ дурлдж, Аәдрхнә йовгнъ цергин офицерск школд орсмн.

Кун эврә бийд таасгдсн номан дасна гидг ик сәәхн юмн. Дурн ю болвчн дилдмн.

—Би Сельгкә Михаилг школдан взводин командирт

үлдәхн гидж санджанаб, чи юн гиджәнәч,—гидж школин толгъач комиссарсн сурв.

—Чи, чик үг келджәнәч. Михаил—мана школд взводин командир болдж чадджана. Дәәнә эрдм меднә, олт дунд тоомсрта. Терүг бийдән үлдәхн. Не, үлдәй?—гив комиссар.

—Үлдәй,—гидж толгъачнъ зөвчлв.

Тиигәд лейтенант Сельгкә Михаил пулеметин взводин командир болв.

Михаил школдан удан көлсн уга.

Төрскән харсх дән эклчксн цаг билә. Июньск нег сәәхн өдр Михаилиг Аәдрхнә шивәгъур дуудулв. Военкоматас ирсн кун энүнд келв:

—Лейтенант, тана сурвриг чик гиджәнәвдн. Ода Төрскән харсх кундгә, эрки төр, нег улү тана алд дәәнә эрдм сурси багъ кун.

Шивәд бурдджәсн цергин командирт Михаил ирдж таньлдад, цәәлгъвр авад, цергнр тал ирв.

Ахрхн болзг өгсн, шулугъар дәәчнриг хувцлдж белдх керг болв. Тиигкәд, зер-зев авх, рот, батальон болн полкс бурдәдж, цергин сургъульд әмтс дасхк. Эн тоотд Михаил ик гидг шамдгъгән

узулдж орлцв.

Нег асклад болсн хургас ирчкәд, Михаил сөбни дуусн унтсн уга. Нүднъ шатджах мет асал, гилвкәд бәәв. Дән тал йовхд ганцн өдр улв.

—Цугъар белн болсн бәлхй, юн мартгдждадг болхв?—гидж бийәсн сурджах кевәр Михаил санв. Улү мет ухан наадк улсиннъ толгъагъас бас әс гарв.

Маньгъдуртнъ, асхн үд дунъгә цаг.

Паровозин болн вагодин деер кунд пулеметсн амн сургә өнъгтәгъар өбдән хәләлдәд, хортна агъарин дәәснлә ноолдхан белн бидн гисн зергддж зогсцхана. Телефона суньгъг вагодар, паровозин машинә рублиникәс эшелона суулд йовх харулч кургл тата.

Эшелон экләд кәндрәд, йосн хурдидан орад гүүчксн цагт, бичкн булкс, селәд болн төмр хаалгын станцсн үзгдәд, хоцрад йовв. Иджл мөрн гол...Сталинград... Тень... Ворошиловград... Эврә Төрскн—хальмг тег ууджад, Украинә балгъслад харгъад, дәәнә утан-гал агчм-агчмар өбрдәд йовв.

Бобруйск гидг балгъсна ца цергчнриг авч ирәд буулгъна. Сө, ә уга, эргүлндән харнъ